

Крупеня Ірина Миколаївна

Київський міжнародний університет (м. Київ, Україна)

<http://orcid.org/0000-0002-3336-974X>

e-mail: tokiss@gmail.com

ЕВОЛЮЦІЯ ЗОВНІШНЬОПОЛІТИЧНИХ ПРІОРИТЕТІВ МАЛАЙЗІЇ (1957–2022 рр.)

Резюме

У статті проаналізовано еволюцію зовнішньополітичних пріоритетів Малайзії як одного з лідерів країн субрегіону Південно-Східної Азії та ісламського світу. Аналізуються як внутрішні чинники формування зовнішньої політики (політичний і соціально-економічний розвиток країни, історичні та національні особливості, міжетнічні проблеми, боротьба з комуністичним партизанським рухом), так і зовнішні (роль «великих держав», еволюція системи безпеки й інтеграційні процеси в регіоні, прикордонні проблеми із сусідніми країнами, ісламський чинник і глобалізація).

Досліджено зовнішньополітичні ініціативи кожного минулого і нинішнього прем'єр-міністра. Наголошено, що найбільших принципових змін зовнішня політика Малайзії зазнала під час урядування Махатхіра Мохаммада, який двічі обіймав посаду прем'єр-міністра (1981–2003), (2018–2021). Зовнішня політика була ще більш прагматичною та зорієнтована на економічну складову; характеризувалася наполегливими зусиллями щодо захисту інтересів, прав і прагнень країн, які розвиваються (країн «третього світу»); наголошувалося на активнішому розвитку двосторонніх зв'язків з партнерами з АСЕАН і зміцненні відносин з мусульманськими країнами.

Реформи запропоновані прем'єр-міністром Малайзії М. Мохаммадом були націлені на проведення реструктуризації економіки країни з метою досягнення рівномірнішого розподілу національного багатства на всіх рівнях, між різними громадами, щоб пропорції між бідними і багатими малайцями були приблизно такими ж, як і між бідними і багатими немалайцями. М. Мохаммад як державний і політичний діяч намагався пе-

ретворити Малайзію в індустріально розвинену державу до 2020 року і це йому вдалось.

Ключові слова: АСЕАН, «АСЕАН+3», «АСЕАН+6», АТЕС, АТР, АДММ (Зустрічі міністрів оборони АСЕАН), АДММ+ (Зустрічі міністрів оборони країн АСЕАН, Австралії, Індії, КНР, Нової Зеландії, Південної Кореї, Росії, США та Японії), АРФ (Регіональний форум АСЕАН), зовнішня політика, Малайзія.

Вступ

Малайзія за невеликий проміжок часу здійснила потужний економічний ривок і перетворилася з бідної колоніальної країни на процвітаючу державу з високим рівнем життя населення. Прагматична зовнішня політика, політична стабільність, віротерпимість, готовність до модернізації та водночас збереження національної самобутності, регіональний вектор зовнішньої політики — складники успіху сучасної Малайзії. В епоху глобалізації та трансформації міждержавних відносин, економіка Малайзії була скоригована відповідно до нових викликів глобалізованого світу. Малайзія давно перестала бути сировинним додатком колишніх метрополій — упевнено входить у коло другої хвилі нових індустріальних країн (НІК) Азії та Америки, що характеризуються високими темпами економічного зростання, динамічними макроекономічними та внутрішньогалузевими структурними зрушеннями, високим професійним рівнем робочої сили, активною участю в міжнародному поділі праці, широким використанням для розвитку іноземного капіталу. З'явилися цілі регіони, які можна оголосити індустріальними, які стабільно зростають. Малайзію інколи називають «азійським тигром», тому не випадково на державному гербі зображено два тигри, що утримують геральдичний щит.

Методи дослідження.

Метою цієї статті є дослідження зовнішньої політики Малайзії від моменту здобуття незалежності дотепер; простежити її трансформацію та вплив як на внутрішню політику країни так і на економічне благополуччя громадян. Теоретико-методологічною основою дослідження є комплексний міждисциплінарний підхід до аналізу зовнішньої політики Малайзії від моменту здобуття незалежності дотепер, який спирається на засади політичного реалізму, історизму та емпіризму, що дає змогу дослідити трансформацію зовнішньої політики та її вплив на внутрішню політику держави.

Для досягнення мети дослідження також використовуються загальнонаукові методи дослідження: системний, аналітичний, історико-хронологічний, логічний, інституціональний, компаративістський, нормативний, синергетичний. Загальнонаукові методи дали можливість визначити особливості зовнішньої політики в певних історичних

проміжках, які часто асоціювалися із конкретними прізвищами прем'єр міністрів.

Використання спеціальних методів аналізу та синтезу дало можливість дослідити та проаналізувати явища й процеси в Малайзії з 1957 р. по 2022 р. Із цією метою використовувалися такі методи, як аналогія, моделювання, структуризація, контент-аналіз, івент-аналіз. Поєднання цих наукових методів дало можливість усебічно й комплексно дослідити еволюцію зовнішньої політики Малайзії з 1957 р. по 2022 р.

Результати дослідження

Особливість формування зовнішньої політики Малайзії полягала в прив'язці її до безпосередньої залежності від особи кожного минулого і нинішнього прем'єр-міністра. У період британського колоніального панування всі функції зовнішніх зносин Малайзії перебували під жорстким контролем Великої Британії. Безпосередньо незалежна зовнішня політика Малайзії почала формуватися від 31 серпня 1957 року, від моменту здобуття незалежності від Великобританії. В цей період у країні внутрішня ситуація була нестабільною через комуністичний повстанський рух 1948 р., зовнішнє міжнародне середовище було надзвичайно поляризованим через ідеологічне протистояння і водночас непередбачуваним для Малайзії. Батькам-засновникам Малайзії потрібно було робити вибір між комуністичною та капіталістичною ідеологіями □2□.

З перших днів існування перед країною постали проблеми формування власної міжнародної політики, встановлення дипломатичних відносин з іншими державами, створення зовнішньополітичної служби. У перші роки незалежності Малайзія не виявляла будь-якої помітної активності на зовнішньополітичній арені, перебуваючи переважно в річищі зовнішньої політики колишньої Великобританії. Історичний аналіз дозволяє виділити цілу низку причин такого продовження зовнішньополітичної залежності молодій країні, серед них: наслідки 350-літньої колоніальної залежності (послідовно від Португалії, Голландії та Великої Британії); засилля іноземного, переважно британського, капіталу в економіці; присутність потужного британського військового контингенту на території країни та неготовність проводити самостійну оборонну і зовнішню політику; суттєвий ідеологічний вплив колишньої метрополії; значна кількість громадян Великої Британії, які залишилися працювати в державному апараті; відсутність або нестача національних кадрів — фахівців із зовнішньої політики, обмеженість фінансових ресурсів та інших можливостей [3].

У період 1957–1969 рр. першим прем'єр-міністром був Тунки Абдул Рахман Путра аль-Хадж. Зовнішня політика Малайзії була спрямована на «виживання» молодій незалежній країні, урядом відкрито сповідувалась антикомуністична політика та простежувалася тісна співпраця з країнами

заходу. Малайзія була сильним противником апартеїду, ініціювала проекти регіонального співробітництва в межах ASA (1960), MAPHILINDO (1963) та АСЕАН (1967) [4].

На першому етапі незалежності головним пріоритетом зовнішньої політики Малайзії було збереження та розвиток відносин з колишньою метрополією та іншими країнами Британської Співдружності. У жовтні 1957 року уряд країни уклав з Великою Британією Угоду про оборону та взаємодопомогу, згідно з якою остання зберігала на території молодій країні свої війська та військові бази і навіть мала можливість будувати нові. Право розміщувати в Малайзії свої війська у складі стратегічного резерву Британської Співдружності зберігали також Австралія і Нова Зеландія. Ця Угода з військово-політичного боку тісно пов'язувала молоду країну з Великою Британією і накладала значний відбиток на її зовнішню політику, зокрема, країна мала певні зобов'язання щодо співпраці з SEATO, не будучи номінальним членом цього регіонального військового блоку (South-East Asia Treaty Organization — аналог НАТО в Південно-Східній Азії, створена 1954 року за участі США, Австралії, Великої Британії, Франції, Нової Зеландії, Пакистану, Філіппін і Таїланду з метою колективної протидії можливій зовнішній агресії) [3, с. 51].

У період 1970–1976 рр. прем'єр-міністром було призначено Тун Абдула Разака. Характерною особливістю цього періоду було те, що Малайзія почала ідентифікувати себе як «мусульманська країна», набула членства в Організації Ісламська Конференція (ОІК), стала активним учасником руху неприєднання та заявила про свій нейтралітет і мирне співіснування. Під час цього періоду Малайзія почала дистанціюватися від великих держав, поставила акцент на регіоналізмі та започаткувала контакти і дипломатичні відносини з комуністичними країнами, диверсифікувала залученість інвестицій [5].

У цей період одним із наріжних каменів зовнішньої політики Малайзії стала ідея створення нейтральної зони в регіоні Південно-Східної Азії. У листопаді 1971 року міністрами закордонних справ країн АСЕАН було підписано Куалалумпурську декларацію, відомою під назвою The Zone of Peace, Freedom and Neutrality (ZOPFAN), що закликала до створення в регіоні зони миру, свободи та нейтралітету. Основний сигнал документу для міжнародної спільноти — це не приєднання субрегіону до великих позарегіональних держав та не ворогувати із ними; інформування державами-учасницями АСЕАН США, СРСР, КНР про своє рішення і одночасно отримання від них гарантій, що вони не конкуруватимуть між собою у субрегіоні ПСА; наголос на національному розвитку власних держав задля соціальної стабільності субрегіону ПСА [20].

Під час проведення політики нейтралітету в Південно-Східній Азії повинні були закріпитися кордони, які сформувалися між державами

регіону, що мало велике значення для самої Малайзії з огляду на наявність територіальних претензій Філіппін на східно-малайзійський штат Сабах і територіальні проблеми з іншими сусідніми країнами. Таким способом країни АСЕАН мали б урегулювати існуючі між собою конфлікти та розбіжності в ім'я збереження миру та стабільності в регіоні, що сприяло б зміцненню внутрішньої стабільності в самих державах регіону.

Від початку 70-х років у Малайзії відбувалося певне переосмислення поглядів на відносини з Китайською Народною Республікою, що було викликано як загальними змінами геополітичної ситуації в Азії, так і наданням допомоги Китаєм у подоланні наслідків руйнівної повені в Малайзії (наприкінці 1970-х — на початку 1971 року).

1971 року під час сесії ГА ООН Малайзія, яка раніше дотримувалася концепції «двох Китаїв», проголосувала за Резолюцію, що передбачала відновлення прав КНР у цій найвпливовішій міжнародній організації. А в травні 1974 року під час офіційного візиту до Пекіна прем'єр-міністра Малайзії Абдул Разака між двома країнами було встановлено дипломатичні відносини [3, с. 36].

У роки діяльності третього прем'єр-міністра Малайзії Хусейна Онна (1976–1981) розпочався період консолідації, у якій наріжним каменем зовнішньої політики була співпраця в межах АСЕАН. Така консолідація посилилася після падіння Сайгонського режиму Південного В'єтнаму та об'єднання цієї країни 1975 року, що привело до фактичного завершення американської військової присутності в Південно-Східній Азії. 1976 року на індонезійському острові Балі відбувся Перший саміт АСЕАН, на якому було підписано багатосторонній Договір про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії (ТАС). У цей період у малайзійській зовнішній політиці тривала тенденція дедалі більшого наголосу на незалежності, неприєднанні та рівновіддаленості від впливу великих держав. Концепція необхідності забезпечення принципу регіонального нейтралітету розглядалася як одна з найважливіших у зовнішній політиці країни [5].

Основні положення змісту Договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії співпадають із цілями та принципами Статуту ООН: повага до суверенітету; невтручання у внутрішні справи держав; відмова від погрози силою і застосування сили; мирне врегулювання конфліктів у регіоні. Ці принципи лягли в основу так званого «підходу АСЕАН». Даний договір був нормативним документом, щодо регулювання співробітництва між країнами субрегіону ПСА, яке тривалий час обмежувалося дискусійним рівнем [20].

Найбільших принципівих змін зовнішня політика Малайзії зазнала під час правління четвертого прем'єр-міністра країни Махатхіра Мохаммада (1981–2003). Хоча її головні напрями, цілі та принципи залишилися незмінними, вона набувала дедалі більшої прагматичної

та економічної орієнтації, характеризувалася наполегливими зусиллями щодо захисту інтересів, прав і прагнень країн, які розвиваються (країн «третього світу»). Одним з основних зовнішніх пріоритетів Малайзії того часу був активний розвиток співпраці з цими країнами, зокрема у форматі «Південь-Південь». Найбільше наголошувалося на активнішому розвитку двосторонніх зв'язків з партнерами з АСЕАН і зміцненні відносин з мусульманськими країнами.

У цей період зовнішня політика країни характеризувалася численними новими ініціативами, серед яких: — «Антарктика як спільний спадок людства»; — «Політика Східного спрямування» («обличчям до Сходу»); — лідерство серед країн, що розвиваються, щодо проблематики, яка становить загально світовий інтерес (питання захисту навколишнього середовища, демократії та прав людини тощо); — визначення переваг і недоліків впливу процесів глобалізації на країни «третього світу»; — активний і рішучий підхід до розв'язання Палестинської проблеми та Апартеїду; — Політика Ісламської Єдності — головування на 10-му саміті Організації Ісламської Конференції, проведення 1-го ЕХРО ОІК, формування Організації D-8 («Developing Eight» — включає вісім мусульманських країн, що розвиваються: Малайзію, Туреччину, Єгипет, Індонезію, Іран, Пакистан, Бангладеш і Нігерію. Головною метою створення D-8 є поліпшення економічних позицій цих країн у загальносвітовому економічному просторі, встановлення нових взаємовигідних торговельних зв'язків і збільшення товарообігу); — міжнародний мир і безпека — діяльність Малайзії як непостійного члена Ради Безпеки ООН, участь у міжнародній миротворчій діяльності в таких країнах, як Боснія і Герцеговина, Камбоджа, Косово, Намібія, Сомалі та Східний Тимор. Малайзія також активно виступає проти подвійних стандартів і вибірковості в міжнародній політиці, будь-яких превентивних каральних акцій проти держав без відповідних санкцій ООН; — боротьба проти міжнародного тероризму: Малайзія активно виступає за пріоритетний розвиток регіональної міжнародної співпраці з протидії тероризму, проводить з 2002 р. зустрічі міністрів закордонних справ країн ОІК з проблем тероризму, створила в м. Куала-Лумпур Регіональний південно-східно-азійський контртерористичний центр (SEARCCN) з метою навчання та підготовки спеціалістів і розбудови відповідної інфраструктури; — активний розвиток двосторонніх зв'язків з країнами Африки, Латинської Америки, Центрально-Східної Європи, зокрема у сферах торгово-економічної співпраці, інвестицій і передачі технологій у дусі співпраці у форматі «Південь-Південь». Тоді ж було відкрито цілу низку посольств Малайзії в зазначених країнах, на деякі з них було поширено дію Малайзійської програми технічної співпраці.

У роки керівництва урядом М. Мохаммада Малайзією також висунули важливі міжнародні ініціативи в економічній сфері, серед яких: — Східно-

азійська економічна співпраця (починаючи від Східно-азійської економічної групи (EAEG) до Східно-азійського економічного форуму і пізніше — АСЕАН+3 (АСЕАН+Китай, Японія, Південна Корея); — формування об'єднання G-15 найрозвиненіших країн Руху Неприєднання, налагодження взаємодії G-15 з групою країн «АСЕАН — країни басейну річки Меконг»; — співпраця регіонального розвитку — формування концепції «Трикутника розвитку» — IMTGT, IMSGT, BIMP-EAGA; — економічна дипломатія: взаємні інвестиції («Prosper thy neighbors»), співпраця у форматі «Південь-Південь», Лангкавський міжнародний діалог і деякі інші ініціативи.

Перші роки при владі прем'єра М. Мохаммада ознаменувалися погіршенням відносин з Великою Британією. У Малайзії різко негативно сприйняли рішення Лондона про підвищення з 1981 року плати за навчання в університетах Великої Британії для близько 16 тисяч малайзійських студентів. Водночас Велика Британія висловила незгоду щодо заходів уряду Малайзії з посилення контролю за природними ресурсами країни, сприймаючи це як приховану націоналізацію. У цій ситуації малайзійський лідер запровадив суворі обмеження на закупівлю товарів з Великої Британії та укладення контрактів з британськими компаніями. Кожний такий контракт потребував особливого погодження уряду Малайзії. Зазначена політика отримала назву «Купуй британське в останню чергу» («Buy British last»). Лише візит М. Мохаммада до Лондона 1983 року та його переговори з британським прем'єр-міністром М. Тетчер дещо пом'якшили напруження у відносинах між країнами.

За умов погіршення відносин з колишньою метрополією малайзійський прем'єр, прагнучи використати досвід економічного розвитку таких успішних країн, як Японія та Південна Корея, проголосив нову зовнішньополітичну ініціативу — «Обличчям до Сходу», яка передбачала поглиблення відносин та інтенсивний розвиток співпраці із зазначеними країнами [6].

За роки перебування при владі п'ятого прем'єра країни Абдулі Ахмада Бадаві (2003–2009) зовнішньополітичні ініціативи були уточнені та доопрацьовані. Серед найпомітніших можна виокремити такі: — формування прагматичних відповідей на сучасні геополітичні та економічні виклики; — більш комплексний і науковий підхід до формулювання офіційної позиції Малайзії з того чи іншого міжнародного питання; — відігравати провідну роль у Русі неприєднання, ОІК і АСЕАН; — динамічне поглиблення змісту зовнішньої політики; — формулювання концепції Ісламу Хадхарі, позиціонування Малайзії як провідного прикладу прогресивної та толерантної ісламської держави.

Очевидним зовнішньополітичним пріоритетом шостого прем'єр-міністра Малайзії Наджиба Тун Разака (2009–2018) стало налагодження

персональних контактів зі своїми колегами з держав АСЕАН. Саме цій меті підпорядковувалися його візити до Індонезії (22–23 квітня 2009 р., 20 жовтня 2009 р.), Брунею (29–30 квітня 2009 р.) та Сінгапуру (21–22 травня 2009 р.). 8 червня з аналогічною місією Куала-Лумпур відвідав прем'єр-міністр Таїланду, а в грудні 2009 року відбулися візит Н. Разака до цієї країни та історичне спільне відвідання прем'єрами двох країн південних регіонів Таїланду, у яких останніми роками спостерігалася терористична активність місцевих мусульманських сепаратистських рухів. Усе це, а також активна участь керівництва Малайзії в міжнародних заходах у рамках багатосторонніх форумів АСЕАН і АТЕС стали яскравим свідченням пріоритетності регіонального вектора зовнішньої політики нового уряду Малайзії.

Важливі кроки урядом Наджиба Тун Разака було зроблено для активізації двостороннього співробітництва з Китаєм. Упродовж 2009 року відбувся офіційний візит Н. Разака до КНР (2–5 червня) та державний візит до Малайзії президента КНР Ху Цзіньтао (10–12 листопада). Підписано Спільний план дій зі стратегічного партнерства, який став дорожньою картою, що охоплює співпрацю у 12 основних сферах — економіка, політика, наука, освіта, ВТС тощо. Уперше при визначенні характеру двосторонніх відносин сторонами було використано визначення «стратегічне партнерство». Укладено Угоду про скасування візового режиму для власників дипломатичних і службових паспортів, досягнуто домовленості про розширення співпраці між Національною нафтогазовою компанією Малайзії «Петронас» і китайською Національною нафтовою корпорацією (зокрема, у спільній розробці родовищ у Судані). Сторони погодили умови будівництва другого мосту до о. Пенанг, принципові моменти щодо будівництва залізниці Гемас-Джохор Бару, алюмінієвого заводу та паперового комбінату в штаті Саравак. Контракти на відповідні об'єкти будівництва отримали китайські компанії.

Спостерігалася помітна інтенсифікація малайзійсько-американського діалогу за урядування Наджиба Тун Разака (14–15 травня 2009 року міністр закордонних справ Малайзії А. Аман здійснив робочий візит до Вашингтона; у вересні 2009 року Малайзію відвідав заступник Державного секретаря США Д. Стейнберг; 23–24 листопада 2009 року Н. Разак здійснив діловий візит до Нью-Йорку та Вашингтона).

У I кварталі 2010 року спостерігалася певне загострення малайзійсько-американських відносин. Американська сторона виступила з критикою факту викрадення з малайзійської військово-повітряної бази «Сунгай» двох авіаційних двигунів для винищувачів американського виробництва. За офіційними даними слідства, зазначені двигуни були продані до Аргентини, після чого перенаправлені до Уругваю. Водночас у деяких ЗМІ існували неспіттверджені припущення, що двигуни через треті країни були продані Ірану.

15 січня Державний департамент США оголосив застереження для громадян США на відвідання східно-малайзійського штату Сабах, яке було спричинено ризиком організації терористичних актів і викрадення іноземних туристів терористичними і кримінальним угрупованнями, які нібито базуються в Сабаху та на півдні Філіппін. Зазначене попередження викликало гостру негативну реакцію уряду Малайзії. Американську сторону було офіційно закликано зняти застереження, оскільки воно паплюжить репутацію Малайзії і завдає шкоди розвитку туризму.

23 січня 2010 року колишній прем'єр-міністр Малайзії М. Мохаммад в інтерв'ю для місцевих ЗМІ припустив, що терористичний напад на США — 9/11 було сплановано американськими спецслужбами для того, щоб розпочати війну проти країн мусульманського світу. В інтерв'ю також наводився перелік доводів на користь такого твердження.

Кульмінацією загострення відносин стала заява голови комітету в закордонних справах Сенату США Дж. Керрі на захист лідера опозиції А. Ібрагіма, стосовно якого порушено кримінальну справу зі звинуваченням у содомії, та відповідні гострі заяви представників політичного істеблішменту Малайзії про втручання США у внутрішні справи країни.

Водночас, зазначені негативні прояви в цілому принципово не вплинули на загальну тенденцію, яка характеризується зближенням позицій, поліпшенням взаєморозуміння та активізацією американсько-малайзійських відносин за часів адміністрацій Б. Обама та Н. Разака.

У квітні 2010 року відбувся чотириденний офіційний візит прем'єр-міністра Малайзії Н. Разака до Японії, під час якого проведено двосторонні зустрічі з прем'єр-міністром, імператором і спікером Парламенту країни, представниками великих японських корпорацій, а також двосторонній бізнес-форум і відвідання японського сталеливарного комбінату «JFE». Останніми роками Японія незмінно входить до трійки найбільших торговельних партнерів Малайзії (після Китаю та США), а також є найбільшим зовнішнім інвестором економіки країни.

Важливим пріоритетом зовнішньої політики уряду Наджиба Тун Разака була багатостороння співпраця у форматі АСЕАН. Упродовж 2009 року Малайзія брала активну участь у низці традиційних заходів у рамках угруповання, головними з яких стали — 14-й та 15-й саміти Асоціації (Таїланд, лютий і жовтень 2009 р.). За підсумками самітів ухвалено 63 міжнародні документи, серед яких: Декларація щодо дорожньої карти для спільноти АСЕАН до 2015 р.; Угода про вільну торгівлю АСЕАН-Австралія-Нова Зеландія; Декларація щодо зміни клімату; Декларація про заснування Міжурядової комісії АСЕАН із прав людини; Угода про привілеї та імунітети АСЕАН.

Уряд Наджиба Разака намагався не лише подолати фінансово-економічну кризу, але й досягти до 2020 року показників розвинених

країн світу, стати державою з високим рівнем доходів на душу населення. Для запровадження масштабної трансформації країни прем'єром було представлено відповідну стратегію, яка базується на восьми ініціативах, що складаються з чотирьох головних і чотирьох додаткових компонентів. Чотирма головними компонентами трансформаційної стратегії є такі фундаментальні ініціативи: концепції «Єдина Малайзія» і «Служити людям сьогодні», Програма урядової трансформації (ПУТ), Нова економічна модель (НЕМ), а також 10-й п'ятирічний план розвитку Малайзії (2011–2015). Допоміжними компонентами трансформації стратегії уряду Малайзії є: розвиток творчості, креативності та інноваційності як складників загальної культури; прискорення процесів ухвалення рішень та вжиття практичних заходів; забезпечення реальної цінності національної валюти; наголос на перевагах інтеграції.

Концепція «Єдина Малайзія» полягала в розбудові єдиного багатокультурного та багатоконфесійного суспільства на засадах рівності та взаємоповаги до всіх рас, націй і релігій у країні. Її мета — збереження та зміцнення расової гармонії, усунення взаємних підозр між національними групами країни. Суспільство має ідентифікувати себе з громадянством певної держави, а не за етнічними, релігійними або расовими ознаками. При цьому наголошується на національній єдності, міжетнічній гармонії та ефективному управлінні.

У Програмі урядової трансформації (ПУТ) визначено шість Національних ключових сфер досягнення результатів (НКСДР), серед них: зниження рівня злочинності; боротьба з корупцією; поліпшення системи та рівня освіти; підвищення стандартів життя домогосподарств із низьким рівнем доходів; поліпшення сільської інфраструктури; поліпшення міського громадського транспорту. У кожній із зазначених шести сфер НКСДР відповідними міністерствами, агентствами й відомствами країни розроблені спеціальні програми та комплекс необхідних заходів для ефективного досягнення поставлених цілей.

Ініціативи уряду з питань економічної лібералізації передбачають вжиття спеціальних заходів із метою залучення прямих іноземних інвестицій завдяки активній участі в усесвітніх змаганнях за глобальні фінансові ресурси, життєво необхідні для подальшого розвитку економіки країни. Деякі з цих заходів включають: надання дозволу іноземним компаніям на отримання контрольних пакетів акцій будь-яких підприємств і компаній за винятком окремих стратегічних галузей (телекомунікації, енергетика, банківська справа, фінансові інституції), послаблення владних повноважень і лібералізація діяльності урядового комітету з іноземних інвестицій (тепер його дозволу потребують лише такі іноземні компанії, які проводять операції з нерухомістю, що зачіпають інтереси держави, і на суму, що перевищує 7 млн дол. США); скорочення мінімальної квоти щодо етнічних

малайзійців — власників публічних компаній, зареєстрованих на біржі, від 30 до 12,5%.

З метою подолання фінансово-економічної кризи урядом в оперативному порядку було запроваджено два Стимуляційні пакети для захисту економіки та запобігання її можливого «вільному падінню» (Перший пакет — у листопаді 2008 року в розмірі 2 млрд дол. США; другий пакет — березень 2009 року в розмірі 16,5 млрд дол. США) [12, с. 88–90].

Прем'єрський пост Наджиба Тун Разака залишив після того, як у травні 2018 р. на парламентських виборах у країні вперше за останні понад 60 років перемогла опозиція. Коаліція «Альянс надії», до складу якої входило п'ять партій, отримала 113 з 222 місць у Палаті представників конституційної монархії. Авторитет серед місцевого населення Наджиб Тун Разак втратив також через корупційний скандал, пов'язаний із крадіжкою 700 мільйонів доларів з державного інвестиційного фонду 1MDB [13].

Зовнішньополітичні пріоритети сьомого прем'єр-міністра Малайзії Махатхіра Мохаммада (вступив на посаду в 92-річному віці у травні 2018 р.) були сформульовані в жовтні 2019 року в документі під назвою «Основи зовнішньої політики для нової Малайзії». У своїй діяльності зовнішньополітична служба Малайзії передбачає такі головні цілі: забезпечення мирних відносин з усіма країнами світу незалежно від їхньої ідеології та політичної системи; забезпечення незалежної, безсторонньої та принципової позиції щодо проблем міжнародної та регіональної політики; встановлення та реалізація тісних відносин та економічного партнерства з усіма країнами, насамперед з країнами АСЕАН та іншими дружніми країнами регіону; сприяння забезпеченню миру та стабільності в регіоні завдяки розбудові засобів і механізмів розв'язання конфліктів; відігравання впливової, лідируючої ролі як головної країни в АСЕАН, Русі неприєднання та Організації ісламської конференції; активна та важлива участь в ООН, зокрема у зусиллях з подолання несправедливості та гноблення, дотримання міжнародного права; позиціонування Малайзії як провідного прикладу толерантної та прогресивної ісламської держави.

В умовах глобалізації та все зростаючого фактора недержавних гравців у сфері зовнішньої політики (транснаціональні корпорації, неурядові організації тощо) важливим імперативом насамперед для Малайзії як невеликої держави є ще активніша, тісна, всестороння співпраця як із країнами субрегіону ПСА так із багатьма державами світу, включаючи Китай та США.

У новому зовнішньополітичному документі акцентується на співпраці в межах організації «Південь-Південь», участь у реформуванні регіональних і міжнародних організацій, залученні до розв'язання ізраїльсько-палестинської проблеми та суперечки в Південно-Китайському морі за належність островів Спратлі [14].

З приходом до влади уряду М. Мохаммада було змінено зовнішньополітичні підходи щодо кризи Рогінджі. Раніше Малайзія відмовлялася надавати притулок особам, які досягали її берегів, забезпечуючи біженців лише продуктами харчування, а потім відправляла назад до М'янми. При уряді М. Мохаммада Малайзія змінила свою політику стосовно цих біженців і погодилася надавати тимчасовий притулок народу рогінджа [15].

З серпня 2021 р. прем'єрський пост очолив Шрі Ісмаїл Сабрі бін Якоб. За урядування нового прем'єр-міністра фокус зусиль було спрямовано на боротьбу з пандемією COVID-19. Виконуючи вимоги керівництва ВООЗ, Малайзія як і інші національні уряди більшості країн, яких торкнулася пандемія, змушені були запровадити карантинні обмеження, які стали заходом стримування інфекцій та інструментом захисту громадського здоров'я. Разом з тим, карантинні обмеження прямо вплинули як на двосторонню так і багатосторонню міжнародну співпрацю в різних сферах.

Тому не випадково в грудні 2021 р. Шрі Ісмаїл Сабрі бін Якоб оприлюднив Рамкову програму зовнішньої політики Малайзії під назвою «Фокус на безперервності: програма зовнішньої політики Малайзії у світі після пандемії». Під час презентації Рамкової програми зовнішньої політики прем'єр міністр наголосив на тому, що дана програма є прагматичним і цілісним живим документом, який визначає чіткі та цілеспрямовані кроки зовнішньої політики країни для досягнення її кінцевої мети — сприяння мирному та процвітаючому майбутньому.

Рамкова програма зосереджена на восьми пріоритетах: відновлення зв'язків Малайзії зі світовою економікою, зосередившись на налагодженні тісної співпраці з іншими країнами на міжнародній платформі; проведення дипломатії у сфері охорони здоров'я, оскільки Малайзія не лише жертвує, але і бере безпосередню участь у виробництві вакцини та потребує ефективного управління ланцюгом постачання вакцин у всьому світі; розвиток цифрової економіки, яка є одним із основних рушійних сил економічного зростання Малайзії; формування міжнародних норм і законів кібербезпеки для захисту національних інтересів Малайзії; робити наголос на культурну дипломатію для посилення унікальної національної ідентичності Малайзії на світовій арені, одночасно сприяючи більшому доступу на ринок для малайзійських культурних продуктів; сприяння мирному співіснуванню між націями, людьми різної віри, релігії та культури, так як різноманітність, якщо вона супроводжується повагою та взаєморозумінням, є потужним інструментом для навігації до успішного глобального відновлення; активна робота в багатосторонніх форматах для досягнення цілей викладених у Цілях сталого розвитку Організації Об'єднаних Націй [21].

Висновки

За 65 років свого існування як незалежної держави зовнішня політика Малайзії (до 1963 року — Федерація Малайя) еволюціонувала під впливом наступних факторів: зміна лідерства в країні, розвиток і зміни в глобальній політиці, регіональні ініціативи, зміни економічного ландшафту, процес глобалізації, пандемія Covid-19, швидкі зміни інформаційних і комп'ютерних технологій.

Окремо варто зазначити, що найбільших принципових змін зовнішня політика Малайзії зазнала під час правління четвертого прем'єр-міністра країни Махатхіра Мохаммада (1981–2003). Вона заклала фундамент на якому робилися зовнішньо-політичні надбудови іншими очільниками уряду і фактично сприяла, одночасно, трансформації внутрішньої політики, економічного зростання та успіху сучасної Малайзії. Основними принципами зовнішньої політики були прагматичність у зовнішній політиці, гарантування політичної стабільності, готовність до модернізації, створення сприятливого інвестиційного клімату, регіональне співробітництво з партнерами АСЕАН і зміцненні відносин з мусульманськими країнами.

Список посилань

1. Михайлик А. К. Малайзія: Тигр, що гуляє, як сам собі знає. Грінченко Інформ: суспільно-політичне видання. 2017. URL: http://grinchenko-inform.kubg.edu.ua/malajziya-tygr-shho-gulyaye-yak-sam-sobi-znaue/#.Wow_qN1zaMr. (дата звернення: 28.09.2022). (in Ukrainian).
2. Лоссовський І. Є. Еволюція безпекових концептів у субрегіоні Південно-Східної Азії: малайзійський акцент. Зовнішні справи. 2011. №10. С. 50–55.
3. Лоссовський І. Є. Зовнішня політика Малайзії: від колоніальної залежності до регіонального лідерства. Зовнішні справи. 2010. №1. С. 34–37.
4. Ooi Jin Bee. Political transformation. Encyclopadia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Malaysia/Daily-life-and-social-customs> (дата звернення: 28.09.2022).
5. Fatma Aliya Ahmed Ramzi. Evolution of foreign policy. Prezi. 2016. URL: <https://prezi.com/eijlqjg12fmt/evolution-of-foreign-policy/> (дата звернення: 28.09.2022).
6. Khadijah Md Khalid. Malaysian foreign policy orientation and relations in the postMahathir years. URL: http://eprints.um.edu.my/10906/1/11_Malaysian_Foreign_Policy_Orientation_and_Relations_in_the_Post-Mahathir_Years.pdf (дата звернення: 28.09.2022).
7. Лоссовський І. Є. Зовнішня політика Малайзії: від колоніальної залежності до регіонального лідерства. Зовнішні справи. 2010. № 2. С. 10–13.

8. Ahamed Kameel Mydin Meera. Islamic Gold Dinar. Kameel. Selangor. 2002. Malaysia: Pelanduk Pub.
9. Новая валюта для исламских стран: миф или реальность. Голос Ислама. 2012. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=11691> (дата звернення: 28.09.2022).
10. Биллингтон М. Золотой динар: ответ на хаос. Валютный спекулянт. 2002. URL: <https://www.docme.su/doc/906563/zolotoj-dinar--otvet-na-haos> (дата звернення: 28.09.2022).
11. Никитин А. Золотой телец. Итоги. 2009. URL: <http://www.itogi.ru/delo/2009/38/144148.html>. (дата звернення: 28.09.2022).
12. Крупеня І. М. Малайзія в регіональній безпеці Південно-Східної Азії: дис. ... канд. політ. наук: 23.00.04. Київ: Дипломатична академія України при МЗС України, 2017. 221 с.
13. Вильгельм С. Бывший премьер-министр Малайзии предстал перед судом. DW. 2019. URL: [Malaysia's former prime minister faces trial](https://www.dw.com/en/malaysia-s-former-prime-minister-faces-trial/a-51484848) (дата звернення: 28.09.2022).
14. Prashanth Parameswaran What Does Malaysia's New Foreign Policy Framework Mean for Pakatan Harapan's Approach to the World? The Diplomat. 2019. URL: <https://thediplomat.com/2019/10/what-does-malaysias-new-foreign-policy-framework-mean-for-pakatan-harapans-approach-to-the-world/> (дата звернення: 28.09.2022).
15. The Latest on Rohingya: Australia won't take in migrants. The San Diego Union Tribune. 2015. URL: <https://www.sandiegouniontribune.com/sdut-the-latest-on-rohingya-officials-to-punish-human-2015may19-story.html> (дата звернення: 28.09.2022).
16. History of MFA. The Ministry of foreign affair of Malaysia. 2020. URL: <https://www.kln.gov.my/web/guest/history> (дата звернення: 28.09.2022).
17. Backgroun. The Institute of Diplomacy and Foreign Relations. 2020. URL: <https://www.idfr.gov.my/index.php/en/about-us/corporate-information/background> (дата звернення: 28.09.2022).
18. Legal framework. The Ministry of foreign affair of Malaysia. 2020. URL: http://www.kln.gov.my/web/guest/legal_framework (дата звернення: 28.09.2022).
19. Organisational structure. The Ministry of foreign affair of Malaysia. 2020. URL: <https://www.kln.gov.my/web/guest/organisational-structure> (дата звернення: 28.09.2022).
20. Дейнеко Д. О. Правова основа та політичні умови мирного співробітництва АСЕАН. Приєднання України до договору про дружбу та співробітництво в Південно-Східній Азії. Правова позиція. № 2 (35). 2022. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/yuridichni-zobovyazannya-derzhav-za-dogovorom-pro-druzhbu-i-spivrobotnictvo--v-pivdennoshidniy-aziyi.html> (дата звернення: 08.10.2022).

21. PM Launches Malaysia's Foreign Policy Framework. The Sun daily. URL: [https://www.thesundaily. my/local/pm-launches-malaysia-s-foreign-policy-framework-AE8633345](https://www.thesundaily.my/local/pm-launches-malaysia-s-foreign-policy-framework-AE8633345) (дата звернення: 08.10.2022).

References

1. Mychailuk, A. K. (2017)/ Malaiziia: Tyhr, sho hulyae, yak sam sobi znaye. Hrinchenko Inform: suspilno-politychne vydannya. URL: http://grinchenko-inform.kubg.edu.ua/malajziya-tygr-shho-gulyaye-yak-sam-sobi-znaye/#.Wow_qNizaMp. (data zvernennya: 28.09.2022) (in Ukrainian).

2. Losovskyi, I. E. (2011). Evolytsiia bezpekovykh kontseptiv u subrehioni Pivdenno-Schidnoi Azii: malaisiiskyi aktsent. Zovnishni spravy, №10, 50–55 (in Ukrainian).

3. Losovskyi, I. E. (2010). Zovnishnya polityka Malaizii: vid kolonialnoi zaleznosti do rehionalnoho liderstva. Zovnishni spravy, №1, 34–37 (in Ukrainian).

4. Ooi, Jin Bee. Political transformation. Encyclopadia Britannica. URL: <https://www.britannica.com/place/Malaysia/Daily-life-and-social-customs> (data zvernennya: 28.09.2022).

5. Fatma Aliya Ahmed Ramzi. Evolution of foreign policy. Prezi. 2016. URL: <https://prezi.com/eijlqjg12fmt/evolution-of-foreign-policy/> (data zvernennya: 28.09.2022).

6. Khadijah Md Khalid. Malaysian foreign policy orientation and relations in the postMahathir years. URL: http://eprints.um.edu.my/10906/1/11_Malaysian_Foreign_Policy_Orientation_and_Relations_in_the_Post-Mahathir_Years.pdf (data zvernennya: 28.09.2022).

7. Losovskyi, I. E. (2010). Zovnishnya polityka Malaizii: vid kolonialnoi zaleznosti do rehionalnoho liderstva. Zovnishni spravy, № 2, 10–13 (in Ukrainian).

8. Ahamed Kameel Mydin Meera. (2002). Islamic Gold Dinar. Kameel. Selangor, Malaysia: Pelanduk Pub.

9. Novaya valyta dlya islamskyeg stran: myph ili realnost. (2012). Holos Islama. URL: <https://golosislama.com/news.php?id=11691> (data zvernennya: 28.09.2022). (in Ukrainian).

10. Billinhton, M. (2002). Zoloty dynar: otvet na chaos. Valytnyi spekulyant. URL: <https://www.docme.su/doc/906563/zolotoj-dinar--otvet-na-haos> (data zvernennya: 28.09.2022). (in Ukrainian).

11. Nikitin, A. Zolotoi telets. Itohi. 2009. URL: <http://www.itogi.ru/delo/2009/38/144148.html>. (data zvernennya: 28.09.2022). (in Ukrainian).

12. Krupenya, I. M. (2017). Malaizia v rehionalnii bezpetsi Pivdenno-Schidnoi Azii: dys. ... kand. polit. nauk: 23.00.04. Kyiv: Dyplomatychna akademiya Ukrainy pry MZS Ukrainy, 221s. (in Ukrainian).

13. Vulhelm, S. (2019). Byvshyi premer-ministr Malaizii predstal pered sudom. DW. URL: Malaysia's former prime minister faces trial (дата звернення: 28.02.2020). (data zvernennya: 28.09.2022). (in Ukrainian).

14. Prashanth Parameswaran What Does Malaysia's New Foreign Policy Framework Mean for Pakatan Harapan's Approach to the World? The Diplomat. 2019. URL: <https://thediplomat.com/2019/10/what-does-malaysias-new-foreign-policy-framework-mean-for-pakatan-harapans-approach-to-the-world/> (data zvernennya: 28.09.2022).

15. The Latest on Rohingya: Australia won't take in migrants. The San Diego Union Tribune. 2015. URL: <https://www.sandiegouniontribune.com/sdut-the-latest-on-rohingya-officials-to-punish-human-2015may19-story.html> (data zvernennya: 28.09.2022).

16. History of MFA. (2020). The Ministry of foreign affair of Malaysia. URL: <https://www.kln.gov.my/web/guest/history> (data zvernennya: 28.09.2022).

17. Backgroun. (2020). The Institute of Diplomacy and Foreign Relations. URL: <https://www.idfr.gov.my/index.php/en/about-us/corporate-information/background> (data zvernennya: 28.09.2022).

18. Legal framework. (2020). The Ministry of foreign affair of Malaysia. URL: http://www.kln.gov.my/web/guest/legal_framework (data zvernennya: 28.09.2022).

19. Organisational structure. (2020). The Ministry of foreign affair of Malaysia. URL: <https://www.kln.gov.my/web/guest/organisational-structure> (data zvernennya: 28.09.2022).

20. Deineko, D.O. (2022). Pravova osnova ta politychni umovy myrnogo spivrobotnytstva ASEAN. Pryednannya Ukrainy do dogovoru pro druzby ta cpivribitnytstvo v Pivdenno-Schidniy Asii. Pravova pozytsiya, № 2 (35). URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/mizhnarodne-pravo-investiciyi/yuridichni-zobovyazannya-derzhav-za-dogovorom-pro-druzhbu-i-spivrobotnictvo--v-pivdenno-shidniy-aziyi.html> (data zvernennya: 08.10.2022).

21. PM Launches Malaysia's Foreign Policy Framework. The Sun daily. URL: <https://www.thesundaily.my/local/pm-launches-malaysia-s-foreign-policy-framework-AE8633345> (data zvernennya: 08.10.2022). (in Ukrainian).

Iryna Krupenya

Kyiv International University (Kyiv, Ukraine)

<http://orcid.org/0000-0002-3336-974X>

e-mail: tokiss@gmail.com

EVOLUTION OF MALAYSIA'S FOREIGN POLICY PRIORITIES (1957-2022)

Abstract

The article analyzes the evolution of foreign policy priorities of Malaysia as one of the leaders of the countries of the Southeast Asian subregion and the Islamic world. These are analyzed as internal factors of foreign policy formation: political and socio-economic development of the country, historical and national characteristics, interethnic problems, struggle against communist guerrilla movement, as well as external factors: role of «major powers», evolution of security system and integration processes in the region, border problems with neighboring countries, Islamic factor and globalization.

The foreign policy initiatives of each past and present prime minister have been studied. It is emphasized that the biggest fundamental changes in Malaysia's foreign policy were made during the government of Mahathir Mohammad, who served as prime minister twice (1981-2003), (2018-2021). Foreign policy was even more pragmatic and focused on the economic component; was characterized by persistent efforts to protect the interests, rights and aspirations of developing countries («third world» countries); more active development of bilateral relations with ASEAN partners and strengthening of relations with Muslim countries was emphasized.

The reforms proposed by the Prime Minister of Malaysia, Mahathir Mohammad, were aimed at restructuring the country's economy in order to achieve a more equal distribution of national wealth at all levels, among different communities, so that the proportions between the poor and rich Malays were approximately the same as between the poor and rich non-Malays. As a statesman and politician, Mahathir Mohammad sought to transform Malaysia into an industrialized country by 2020, and he succeeded.

Keywords: ASEAN, «ASEAN+3», «ASEAN+6», ATEC, ATR, ADMM (Defense Ministers' Meetings ASEAN), ADMM+ (Defense Ministers' Meetings ASEAN, Australia, India, China, New Zealand, South Korea, Russia, US, and Japan), ARF (Regional Forum of ASEAN), foreign policy, Malaysia.

Стаття надійшла до редакції 10.10.22

© Крупеня І.М., 2022